

Erzurum’da Kayakçılık ve Kayak Kültürü

Skiing and Ski Culture in Erzurum

Yüksek Lisans Öğr. Ahmet Faruk KARADAŞ

Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Halk Bilimi (Folklor) Bilim Dalı
ahmetfaruk.karadas18@ogr.atauni.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-7892-4532.

e-ISSN: 2667-4173

UHAD, 2025, 8/2, 278-295.

Araştırma Makalesi/ Research Article

DOI: 10.61729/uhad.1768183

Geliş Tarihi / Date Received: 20.08.2025

Kabul Tarihi / Date Accepted: 11.11.2025

Yayın Tarihi / Date Published: 30.11.2025

Atıf / Citation: KARADAŞ, Ahmet Faruk (2025). “Erzurum’da Kayakçılık ve Kayak Kültürü”, *UHAD/Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 8/2, s. 278-295.

Öz

İnsanlık tarihi boyunca geliştirilen araçlar, yalnızca işlevsel değil, aynı zamanda kültürel anlamlar da taşımıştır. Bu bağlamda kayak, başlangıçta kar üzerinde hareket etmeyi kolaylaştıran bir ulaşım aracı iken zamanla avcılık, taşımacılık ve savunma gibi farklı işlevler üstlenmiştir. Orta Asya Türk toplulukları, özellikle Altay bölgesindekiler, zorlayıcı iklim koşulları nedeniyle kayağı gündelik yaşamlarının parçası haline getirmiş; Şor Türklerinin sözlü kültür ürünlerinde kayağın yer alması, onun kültürel bellekteki köklü konumunu göstermiştir. Türkiye’de ise kayakçılığın ilk kullanım alanı askeri amaçlar olmuş, karla kaplı arazilerde kayak, askerlerin etkin hareket etmesini sağlamıştır. Erzurum, iklim ve coğrafi yapısı nedeniyle kayakçılığın geliştiği merkezlerden biri olarak öne çıkmıştır. Burada hem halk hem de çocuklar arasında ilgi gören kayak, zamanla kurumsallaşmış; ilk kayakevi ve Türkiye’nin tek kayakla atlama rampası Erzurum’da inşa edilmiştir. Bu çalışmada Erzurum’daki kayakçılığın tarihsel gelişimi incelenmiş; kullanılan araç-gereçlerin evrimi, kayak yapılan alanlar ve kayakçılığın halk arasında nasıl benimsendiği, yerel halkın el yapımı kayakları, bölgenin kültürel özgünlüğünü nasıl yansıttığı üzerine kültürel bir değerlendirme yapılmıştır. Sonuç olarak Erzurum, yalnızca bir spor merkezi olmanın ötesinde, kayak kültürünün yerleşerek zaman içerisinde kurumsallaşması ve modern spor altyapısıyla bütünleşmesiyle özgün bir kültürel kimliğin taşıyıcısı konumunda değerlendirilebilir. 2011 Üniversitelerarası Kış Oyunları gibi uluslararası organizasyonlar, Erzurum’un küresel ölçekte tanınan bir kış sporları merkezi olmasına katkı sağlamıştır. Bunun yanı sıra, geleneksel ve modern unsurların varlığı, kültürel sürekliliğin devamlılığını sağlamış ve böylece kayak, Erzurum’da yalnızca sportif bir faaliyet değil, aynı zamanda toplumsal yaşamın geleneksel bir bileşeni ve kültürel taşıyıcı bir unsur olarak ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Erzurum, Kayak, Spor, Kültür, Folklor.

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf-Gayriticari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC 4.0) altında açık erişim olarak yayımlanmaktadır.

Abstract

Throughout human history, the tools developed have carried not only functional purposes but also cultural meanings. In this context, skiing, which initially served as a means of facilitating movement on snow, gradually assumed different functions such as hunting, transportation, and defense. Central Asian Turkic communities, particularly those in the Altai region, integrated skiing into their daily lives due to harsh climatic conditions; the presence of skiing in the oral cultural products of the Shor Turks illustrates its deeply rooted position in cultural memory. In Turkey, the earliest use of skiing was for military purposes, enabling soldiers to move effectively across snow-covered terrain. Erzurum, owing to its climate and geographical structure, has emerged as one of the prominent centers of skiing. Here, skiing attracted interest both among the general public and children, eventually becoming institutionalized, the first ski lodge and Turkey's only ski jumping ramp were constructed in Erzurum. This study examines the historical development of skiing in Erzurum, offering a cultural assessment of the evolution of ski equipment, the spaces where skiing was practiced, and the ways in which skiing was embraced by the local community with particular attention to handmade skis reflecting the region's cultural uniqueness. In conclusion, Erzurum can be regarded not merely as a sports center but as a bearer of a distinctive cultural identity, shaped by the localization of skiing culture, its institutionalization over time, and its integration with modern sports infrastructure. International events such as the 2011 Winter Universiade have significantly contributed to Erzurum's recognition as a global winter sports hub. Moreover, the coexistence of traditional and modern elements has ensured the continuity of cultural heritage; thus, skiing in Erzurum has emerged not only as a sporting activity but also as a traditional component of social life and a vehicle for cultural transmission.

Keywords: Erzurum, Skiing, Sports, Culture, Folklore.

Extended Summary

Skiing, which today is predominantly perceived as a recreational and competitive sport, has historically carried both functional and cultural meanings. Across human history, tools and practices that emerged as survival strategies have often acquired symbolic value and become embedded within collective memory. Skiing exemplifies this process. Initially developed as a means of facilitating movement on snow, it evolved into a multifunctional practice serving transportation, hunting, and even defense. Among Turkic communities in Central Asia, particularly in the Altai region, skiing became an essential component of daily life due to challenging climatic conditions. Oral cultural traditions of the Shor Turks, for example, reveal the deep-rooted presence of skiing in cultural memory, illustrating that skis were not merely utilitarian devices but also cultural artifacts that shaped collective identity.

In the Turkish context, skiing first emerged with primarily military purposes. Archival materials indicate that the Ottoman and early Republican armies employed skis to enhance the mobility of soldiers in snow-covered terrains, thereby demonstrating the strategic importance of this tool. Over time, however, Erzurum—a city defined by its mountainous geography and long, harsh winters—became the natural focal point for skiing activities in Turkey. The city's climate provided the necessary environmental conditions for skiing to thrive, while its local communities gradually adopted skiing not only as a necessity but also as a recreational activity. This transformation reflects a broader cultural process in which a survival practice evolved into a socially embedded and institutionally supported sport.

Methodologically, this study combines historical and cultural analysis by drawing upon textual sources, archival documents, and oral traditions. Comparative perspectives were applied to connect the early practices of Turkic societies with the localized development of skiing in Erzurum. In addition, examples of handmade skis crafted by the local population were examined as cultural products that embody both creativity and adaptation. The analysis highlights the role of traditional craftsmanship in bridging the functional and cultural dimensions of skiing.

The findings reveal several important insights. First, skiing's transition from necessity to cultural practice underscores the dynamic interplay between environment, society, and tradition. In Central Asia, skiing was deeply embedded in folklore, representing not only survival but also symbolic relationships between humans and nature. In Erzurum, by contrast, skiing developed in a more modern and institutional context, initially serving military needs before becoming popularized among local communities. Children and adults alike adopted skiing as a recreational activity, which facilitated its gradual integration into local cultural life. The construction of the first ski lodge and the establishment of Turkey's only ski-jumping hill in Erzurum marked critical milestones in the sport's institutionalization. These developments positioned Erzurum as the leading center of Turkish skiing culture, where local practices intersected with national sporting policies.

Moreover, the persistence of handmade skis within Erzurum reflects the cultural distinctiveness of the region. Unlike standardized industrial equipment, these skis embody the ingenuity of local people and their ability to adapt to environmental challenges with limited resources. Such artifacts serve as cultural texts that preserve

memory, creativity, and identity. They also highlight how skiing in Erzurum cannot be reduced merely to a sport but must be understood as a cultural practice that integrates material culture, environment, and collective tradition.

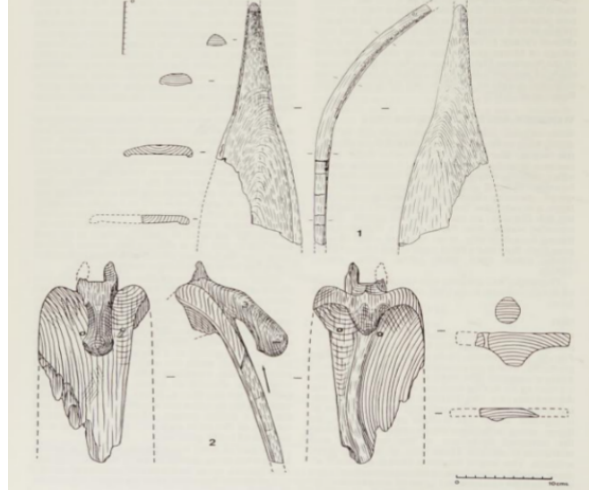
The study concludes that Erzurum holds a special position not only as a hub for winter sports but also as a center for the localization and institutionalization of skiing culture in Turkey. While skiing in Central Asia was tied closely to survival and folklore, its development in Erzurum illustrates how environmental conditions, military necessities, and community engagement combined to transform skiing into a cultural and sporting phenomenon. This dual perspective reveals the layered identity of skiing: simultaneously a tool of adaptation, a cultural symbol, and an institutionalized modern sport. By situating Erzurum within this broader historical and cultural framework, the study contributes to a deeper understanding of how traditional practices evolve, localize, and persist within contemporary contexts. Ultimately, skiing in Erzurum represents a living example of the intersection between geography, culture, and sport, offering insights into the processes through which human communities reconfigure practical tools into enduring cultural heritage.

Giriş

İnsanoğlu, binlerce yıldır kayakla iç içe bir yaşam sürmüş, karla kaplı ve eğimli bölgelerde kayak adeta bir yaşam tarzına dönüşmüştür. Kayağın ilk nerede yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. Kayakçılık hakkında ilk yazılı belge, tarihçi Procopius tarafından MS 526/559 yıllarında yazılmıştır. Bu eserde kaymayı bilen ve bilmeyen Finlilerin yarışmalarından bahsedilir. Ayrıca MÖ 800'de Skadi adı verilen bir kayak tanrıçasından da söz edilir (Urartu, 1986: 8). Norveç'in Rodoy bölgesinde ele geçen bir taş oymasında da yaklaşık MÖ 4000'lerde ilk kayaklı insanın çizildiği görülmektedir. Bu bilgi İskandinavya ve Rusya'daki bataklıklarda bulunan kayak parçaları ve birkaç kayak sopasıyla daha da desteklenmektedir. Bugün Norveç, İsveç, Finlandiya ve Rusya müzelerinde bulunan bu bataklık buluntuları MÖ 4000'lerden MS 1000'lere kadar olan dönemde kayağın kültürel önemini anlamak için önemli bir kaynak oluşturmaktadır (Allen, 2007: 7-8).

Finlandiya'da bataklıklarda veya suya doymuş diğer alanlarda iki yüzden fazla antik kayağın bulunması araştırmacılar tarafından tesadüfi görülmemiş, aksine antik bir gelenek nedeniyle kasten oraya bırakıldıklarını öne sürmüşlerdir. Ayrıca kayakların ayak yerlerinin kırılmasının da kayağı kullanılamaz hale getirilmek istenmesinden olabileceğini savunmuşlardır. Steinar Sørensen 1998 yılında, bazı Norveç ve Finlandiya antik kayaklarında ve her dört İsveç kayaklarından birinde ayak yerinin kırık olduğunu belirtmiştir. Bunun, kayağı işe yaramaz hale getirmek için yapılan Hristiyanlık öncesi bir gelenek olduğunu açıklamıştır. Bu açıklamalar arasında en olası nedenin “adak sunma” olduğu düşünülmüştür (Sørensen, 1998: 24-25'ten akt. Vilkuna vd., 2017: 129-130).

1960'larda Sindor Gölü bölgesinde yapılan kazılarda kayağın ön tarafına oyulmuş bir geyik başı bulunmuştur. Geyik başı aynı zamanda hızın bir sembolü olduğuna inanılmaktaydı (Allen, 2007: 10). Bu keşif Finlandiya'daki Noormarkku'da bulunan geyik başlı ve Neolitik döneme ait antik gemilerle karşılaştırılabilir. Bu aslında insanların heykellere inandıklarını ve böylece kolay kayak yapabilecekleri düşüncesini de desteklemektedir (Burov, 1985: 395). Türklerde çok erken devirlerde totem sayılmış olan geyik, peşinden koşan avcıyı yeraltına (ölüme) götüren efsanelerde de yer alır (Çoruhlu, 2011: 165).

Görsel 1: Gregoriy Brov'un 1960'ların başında Sindor Gölü civarında ortaya çıkardığı buluntular arasında kayağın ucunun alt tarafındaki geyik kafasının çizimi (Burov, 1985: 394).

Kayak kullanımı uzun dönemden beri var olduğu için bir sınıflandırmaya tabii tutulması kaçınılmazdır. Coğrafi bölgelere ve kullanımına göre yapılan bu sınıflandırma şöyledir:

1. Kutup altı bölgesi insanı için ulaştırma
2. Orta Asya insanı için savaş
3. Dağlık Orta Avrupa ülkeleri insanı için hem ulaştırma hem spor aracı (Tanyeri, 2000: 2).

1774 yılında Norveç ordusunda kayak talimatnamesinin bulunması, kayak eğitimi ve kayakla atış usullerinin detaylı bir şekilde yazılmış olması o dönemde savunma ve saldırı amaçlı yapılan kayağın kökleştiğinin göstergesidir.

Kayakta ilk resmi örgütlenme 1861 yılında Christiana'da (Norveç) kayak kulübünün oluşturulmasıyla başlar. Bu sayede kayak halka tanıtılmaya başlanır. İlk defa bu dönemde (1879) kayak yarışması yapılır. Bu gelişmelerle Almanya, Norveç, Avusturya gibi ülkelerde kayak kulüplerinin üye sayıları binleri aşmaya başlamıştır. Artık 1900'lü yılların başında Alp köylerinin neredeyse hepsinde kayak yapan askeri birlikler oluşturulmuştur. Hatta İtalya köylülerinin yüksek tepelerden, kayaklarla hızla kendilerine doğru gelenleri ilk kez gördüklerinde, verdikleri tepkiler şaşırtıcı olmuş "Şeytan! Şeytan!" diye bağırarak kaçışmışlardır (Tanyeri, 2000: 4).

Kayak tarihini anlatan eserlerde kayağın yaygınlaşmasının kültürel üretim yoluyla gerçekleştiğine dair çeşitli görüşler vardır. Ayrıca amatör veya profesyonel kayakçılar ulusötesi yaşam tarzlarıyla fikirleri, pratikleri ve kültürleri yayarak kayağın evriminde birer aracı rolü üstlenmişlerdir:

Kayak, büyük ölçüde kitle kültürünün bir ürünüydü (...) [Ve] yeniliği hevesle tüketen popüler kültürün varlığından faydalandı. Bireyler bu yeniliği hem biz-zat kayak yaparak hem de gazeteler, süreli yayınlar, romanlar, filmler ve sanat aracılığıyla kayağın birçok popüler temsilini deneyimleyerek dolaylı yoldan yaşadılar (Podkalicka ve Strobl, 2019: 8).

Bir halk sporu olan kayakçılık, geleneksel sporların gelişimi ve spor faaliyetlerinin çeşitlenmesiyle birlikte evrim geçirmiştir. Bu değişiklik kayak sporunun kurumsallaşmasını ve modernleşmesini sağlamıştır. Halk sporları, halk etkinlikleri ile spor etkinliklerinin birleşiminden oluşur ve ulusal sporlardan farklı bir kavramdır; türleri ve uygulanma biçimleri, belirli bir bölgenin kendine özgü millî gelenekleriyle yakından ilişkilidir. Halk sporları etkinlikleri yalnızca spor etkinlikleri kategorisinde özgün bir spor türü olmakla kalmaz, aynı zamanda etnik azınlık bölgelerinin özgün halk kültürünün bir parçasıdır; yüksek insani ve sportif değerlere sahiptir (Zhang ve Wu, 2024: 3).

Bir kayağın kökeni, onun nasıl kullanıldığı, kış kültüründeki yeri, belirli bir ulusun, hatta bir ulusun bir bölgesinin milliyetçiliğinin temelini oluşturabilir. Dünyanın bu ülkeye ya da bölgeye belli bir hürmet borcu olduğunu kanıtlayabilir (Allen, 2007: 9). Kitle tüketim kültürünün bir parçası olarak kayak, ulusal sınırları aşan maddi, bilgiye dayalı ve kültürel ağlar tarafından şekillenen, birbirine bağlı ulusötesi bir toplumun ortaya çıkışında etkili olmuştur (Podkalicka ve Strobl, 2019: 6).

Kayak ve kayak kültürleri, farklı ülkeler arasında düzenli seyahat eden ve “arada” bulundukları konumdan yeni ulusötesi uygulamalar ve kültürel unsurlar yaratan birçok göçmen uzman (transmigrant) ortaya çıkardı. Böylece, savaş sonrası dünya genelinde kayak alanlarının kurulmasında yer alan pek çok kişi, tam anlamıyla “kültürel çevirmenler” olarak görülebilir. Bu kişilerin yaşamlarının incelenmesi, ulusötesi ve küresel süreçlere araştırmacı bir bakış açısı sunabilir; ulusötesi etkilerin yerel bağlamları nasıl şekillendirdiği ve bilgi ile uygulamaların yerleştirilmesi ve uyarlanmasında çeviri süreçlerinin ne kadar önemli olduğu ortaya konabilir. Bu karşılaşmalardaki kopuşlar ve aksamalara dair araştırmalar ise “ulusötesicilik ve küresel değişim maliyetlerine” dair bir bakış açısı kazandırabilir. Kayak sporunun aynı zamanda kültürel aktarıma da etkisi olmuştur. Bu durum kültürel çeviri kuramıyla daha açık anlatılabilir. Kültürel çeviri kuramı, farklı kültürel sistemler arasındaki karşılaşmalar sonucu ortaya çıkan fikir, değer ve pratiklerin hareketliliği ve değişimi aracılığıyla anlam üretiminin önemini vurgular. Buna, Norveç’te başlayan kayağın Avrupa’da benimsenmesi, ardından yeniden Norveç’e dönerek dünyaya yayılması (Çeviri-Taklit-Uyarlama) örnek gösterilebilir. Bazı bilim adamları uluslararası kayak kültürlerinin oluşumunu açıklarken “kültürel çeviri” kavramını açıkça kullanmasalar da tarihsel anlatımları diyaloga dayalı bir örüntüyü işaret eder. 19. yüzyılın başlarında Norveçli öğrenciler ile Alman ev sahipleri arasındaki temasla ilgili olarak şunları yazarlar: “Pek çok yerli, kayakları gülünç derecede yabancı ve tuhaf bulurken, diğerleri - özellikle meraklı öğrenci arkadaşları - spora hızla ilgi duydu.” (Podkalicka ve Strobl, 2019: 9-12).

Bu çalışma, kayağın ilk defa nerede ve nasıl kullanıldığını, sadece Avrupalılar değil, Altay bölgesinde yaşayan Türkler tarafından da benimsendiğini ve böylece kültürel bir kimliğe bürünerek ve zamanla modern bir yapıya kavuşarak Türk toplumunda nasıl tezahür ettiğini, Türkiye’de özellikle Erzurum’da gelişen kayak kültürünü, folklor açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Kayak, başlangıçta birtakım ihtiyaçlara karşı ortaya çıkmış, zamanla sportif, toplumsal ve kültürel bir faaliyet hâline gelmiştir. Çalışma kapsamında, Türklerde kayak kullanımı başta olmak üzere, Erzurum’daki kayak faaliyetlerinin tarihsel gelişimi, kullanılan araç-gereçlerin evrimi, kayak yapılan alanlar ve halk arasında nasıl benimsendiği analiz

edilecektir. Çalışmanın alanını Erzurum'daki kayak kültürü oluştururken, örneklem olarak tarihsel belgeler, kayak mekânları, yerel halkın el yapımı kayakları ve modern spor altyapısına ilişkin veriler seçilmiştir. Çalışmada kültürel değerlendirme yapılarak kayak kültürünün tarihsel süreçteki işleyişini, toplumsal bellekteki yerini ve kültürel bağlamdaki önemini açıklamak hedeflenmektedir. Bu değerlendirme, kayak faaliyetlerinin mekânla kurduğu ilişkileri, yerel halkın kayak kullanımı ve kayağın folklorik unsurlarla etkileşimini ve modern spor altyapısı ile entegrasyonunu incelemektedir. Araştırmalar doğrultusunda, Erzurum'da kayak kültürünün yalnızca bir spor faaliyeti olmanın ötesine geçerek toplumsal yaşamın ve kültürel kimliğin bir parçası hâline geldiği ortaya konulmuştur. Bu çalışmayla Erzurum'daki kayak kültürü, sosyo-kültürel bir perspektiften ele alınarak, geleneksel ve modern unsurların bir arada nasıl varlık gösterdiği ve kültürel sürekliliğin nasıl sağlandığı açıklanmaya çalışılacaktır.

1. Türklerde “Kayak”

Kuzey Moğolistan ve Baykal Gölü havzasında yaşayan kabilelerin bu işi taşıma-ulaştırma ve avcılık maksadıyla yaptıklarını gösteren kaynaklarda mevcuttur. Çin kaynakları ve İsviçreli tarihçi Prof. Hess, kayakçılık tarihinden bahsederken “uzun süre karla örtülü olan Sibiry'a'nın, kayakçılığın asıl vatanı olmasının doğal olduğu gibi, yine tarihi deliller kayakçılığın Sibiry'a'nın en kuzey noktalarına kadar yayılarak yaşayan Türk ve Moğol kavimlerine ait olduğunu gösteriyor.” demiştir (Tanyeri, 2000: 1). Ayrıca D. W. Eberhard da bu görüşü destekler nitelikte bilgiler sunmaktadır. Çinliler Ba-ye-gu (Tölös) ve Mu-maTu-çüe'lerden ağaç atlı Türkler olarak bahsetmişlerdir (Tanyeri, 2000: 1). Başka toplulukları anlatan Çinliler Şı-Veğ'ler için “Tahta üzerine deri geçirerek kayak yaparlar.”, Ba-Hi-Mi'ler için “Geyikleri kovalamak için ağaçtan kayak yaparlar. Kayakları kalkana benzer, ön tarafı yukarıya kıvrık, alt tarafı kayıp devrilmeye mâni olmak için at derisi konmuştur; kundura gibi ayağa giyilir. Geyik koşmasından daha süratle dağdan aşağı kayarlar. Düzlüklerde değneğin yardımı ile ilerlerler.”, Mu-Ma Tu-Çüe'ler için “Ayaklarına bağlanır tahta kayaklar vardır.” (Eberhard, 1942: 59-78) demektedir. Genellikle Arktik olarak adlandırılan Doğu kayağının en belirgin özelliği alt tarafını kaplayan deriydi. Bu tür kayaklar Sibiry'a'da çok yakın zamanlara kadar kullanılmıştır. Kısa ve geniş, ön ucu yuvarlatılmış ve yukarı doğru kıvrılmış Güney kayağı ise içbükey bir ayak yerleştirmesine ve kayağın yükseltilmiş tarafında ayağı sabit tutmak için kayışların geçirildiği deliklere sahipti¹ (Allen, 2007: 9).

Türklerde kayak kullanımının ise W. Eberhard'ın Çin kaynaklarına dayanarak yaptığı incelemeler eskiden beri mevcut olduğunu göstermektedir. Kar yağışının çok olduğu bölgelerde yaşayan Türkler tarafından kullanılan kayak hem spor hem de geçim aracı olmuştur. Hatta Verbitski, Şor Türklerinde² kayağın kullanıldığını şöyle açıklar: “Ayaklarına kayaklarını

¹ Finlandiya'dan Mantta kayağı, yaklaşık 500 yıl öncesine dayanmaktadır. Bulunan bu kayağın topuk kayışının bir kısmı hala takılıydı ve porsuk derisinden yapılmıştı. Hayvanın postu kayağa bir astar da sağlamıştır. Benzer bir bağlama 1890'larda Norveç'te hâlâ kullanılmaktaydı. Kültürel gelenekler iyi işliyorsa bozulması zordur (Allen, 2007: 10).

² Altay Dağları'nda seyahati ile meşhur olan Adrianov diyor ki: “Kar yağıp kış bastırınca av mevsimi gelmiş olur. Şor Türkleri birkaç kişiden ibaret gruplarla ava çıkarlar. Avcılar yiyeceklerini ve diğer eşyalarını Şanak adını verdikleri kızığın üzerine yerleştirirler. Ayaklarına Şana adını verdikleri kayağı takarlar. Büyük bir maharetle kayağı idare ederek ormanlar içinden yel gibi geçerken bir ip vasıtasıyla bellerine bağladıkları kızakta aynı hızla onları takip eder. Dik yamaçlardan süratle inildiği zaman kayağın hızını hafifletmek yahut büsbütün durdurmak

takmış olan avcılar, yüksek ve dik yamaçlardan yılan gibi kıvrılarak büyük bir süratle kayarlar. Ayaklarının altında kıs dedikleri bir deri raptederler ki, bu at ya da geyik derisindendir.” (Tanyeri, 2000: 8). Şor Türkleri kayağa “Şana”, Batı Türkleri ise “Çana” demişlerdir. En iyi kayak ise kayın, akdiken, burgulu söğüt ağacından yapılırdı. Ayrıca karda kolay gezmek için ceylan, geyik ve atın ayak kısımlarından alınan derilerle kayağın alt kısmı kaplanırdı. Bu kayağın altına döşenen deriye ise “Pısak/Kıs” denirdi (Ortekin, 1938: 515). İlkbaharda karların eriyerek buz olduğu dönemlerde “Kalbırak” adı verilen patene benzer ekipmanları kullanırlardı. Tüm bunlar Türklerin kayağı belli amaçlarla kullandığı ve kendilerine özgü kayak terminolojisi oluşturdukları açıkça görülmektedir. Şor Türklerindeki bu kayak kültürü şüphesiz edebiyatlarına da yansımış ve bilmece olarak karşımıza çıkmıştır:

“(Karga şökpes ağaç adım.) “Karda batmayan ağaç atım.” (At derisiyle kaplı avcı kayağı)

(İygi kas tegride köre parçalar.) “İki kaz gökyüzüne baka baka gidiyorlar.” (Kayağın baş kısmı)

“Gitse gitse (gittiğinde) durmaz (yorulmaz) atım, Talkan verse yemez atım.” (At derisiyle kaplı avcı kayağı) (Babatürk, 2020: 1365-1366).

Tagga şıkşa talbas, suga kirse sugsabas (Dağa çıkırsa yorulmaz, suya girse susamaz) (Kayak) (URL-1).

2. Erzurum’da Kayakçılık ve Kayak Kültürü

İklim ve coğrafya, toplumların yaşayış biçimlerini, geleneklerini ve yönetim tarzlarını etkiler. Erzurum’un soğuk iklim yapısı ise şüphesiz şehrin kültürünü ve gündelik yaşamını da etkilemiştir. Taşımacılık, ticaret, spor gibi uğraşlar şehrin doğasına uyarlanarak yaşanmaya çalışılmıştır. Soğuk ve kar yağışının yoğun olduğu Erzurum’da taşımacılık bir dönem atlı kızaklarla yapılmıştır. “Zanka” adı verilen bu çatılı atlı kızaklarla yolcu taşınmaktaydı. Hatta atlı kızaklarla kayak koşuları müsabakaları düzenlenmekteydi. “Hedik” denilen ekipmanla ise çok rahat bir şekilde kara batmadan yürünebiliyordu. Çocuklar ise oyunlarını ve oyuncaklarını bu iklime göre şekillendirmişti. “Hızek, Hızzek, Kızak” adını verdikleri ahşap oturaklarla yüksek tepelerden kayıyorlardı. Her mahallede kayılabilecek yokuşlar bulunurdu. Hatta soğuk kış günlerinde çocuklar geceden yokuşlara su bırakırdı. Yetişkinler tarafından ayakları sıcak tutması için kullanılan “mest” denilen içi yün deri çoraplar, çocuklar tarafından demir tellerle ayağa sıkıştırılarak ayakta kaymaya çalışılırdı. Çocuklar okula giderken odun çantalar kullanırdı. Bu çantalar ayrıca kızak görevi görürdü (Yüzsever ve Kaynak, 2011). Yetişkinler tarafından da ilgi gören bu kayma faaliyeti, sonuçta Erzurum halkını amatör ve profesyonel kayakçılığa yönlendirmişti. Kayak ajanı Sıtkı Karakaş, ilk kadın kayak koçu Esin Giz, Mimar Hilmi İnce, Milli Kayakçı Fevzi Tosun, Lütfü Noyan, Hikmet Doğruer, Orhan Barışık, Tahsin Mодоğlu ve Lütfü Avcıoğlu gibi isimler Erzurum’un ilk kayakçıları arasında yer almaktadır (Yüzsever ve Kaynak, 2011).

için kayın ağacından yapılmış ve Küreçek (bazı yerlerde Kosok) adı verilen bir kürek kullanırlar. Bu küreğin sırt tarafından kaburga kemiği gibi bir çıkıntısı vardır. Sapı eğridir. Avcılar konakladıkları yerdeki karları da bu kürekle temizlerler” (Ortekin, 1938: 513-514).

Görsel 2: Hedik (Araştırmacının özel arşivindedir).

Görsel 3: 1939 yılında Erzurum'da yapılan atlı kızaklı kayak koşularına ait gazete haberi (Erzurum Gazetesi, 1939)

Türkiye’de modern kayakçılığın başlaması 1. Dünya Savaşı’nda Erzurum’da olmuştur. İlk etapta askeri savunma amaçlı kullanılan kayak, daha sonra halkevleri bünyesinde toplumun eğitimi için kullanılmıştır. 10 Mart 1915’te Erzurum’da yedek subay olarak görev yapan mimar Arif Hikmet Bey (Koyunoğlu), Enver Paşa’dan gelen telgraf üzerine Erzurum’da kendisi ile Cevdet Dursunoğlu’na bir askeri kayak teşkilatı kurulması görevinin verildiğini yazmaktaydı (Küçükuşurlu ve Sivaz, 2011: 62-63). Bu iş için sonrasında atlama rampasının da kurulacağı Kiremitlik Tabyası civarında bir koğuş hazırlandı ve ilk kayak faaliyetleri burada Avusturyalı kayak hocaları nezaretinde başladı (Allen, 2007: 161). Millî Mücadele döneminde ise Kâzım Karabekir Paşa’nın gayretleriyle kayak sporu yeniden gündeme geldi ve ayrıca askeri amaçla yapılan bu spor, bu kez siviller tarafından da yapılmaya başlandı (Küçükuşurlu ve Sivaz, 2011: 72).

Doğuda Avrupalıların ski dedikleri uzun tahta kızakları ayaklara bağlanıp elde de uzun bir değnekle kayma eğlencesi, Doğu için en başta gelmesi gereken sporlardandı. Eğlence diyorum, başta ben olduğum halde o zaman 36 yaşında idim. Kurmaylarımı ve maiyet kumandanlarımı da her akşam bu kızak talimine çıkarır ve neşeler içinde düşe kalka en az bir saat eğlenirdik. Kars’ın zaptinden sonra da kışın bu açık hava eğlencelerinden hemen kırk yaşına kadar da bol bol istifadeyi bırakmadım (Karabekir, 1995: 50).

1936 yılında Erzurum Valisi Haşim İşcan'ın öncülüğünde başlatılan kayak sporu etkinlikleri Erzurum'un "Kış Sporları Merkezi" olması yolunda ilk temelini atmıştı (Ocak ve Tanyeli, 2015: 67). Cumhuriyetle birlikte kayak faaliyetleri durağan seyreitse de daha sonra "Dağcılık, Atıcılık ve Binicilik Federasyonu" isimli bir oluşumla kayak faaliyetleri kurumsal yapı altında devam etmeye başladı. Dönemin hükümet politikası Erzurum'da kayakçılığı iki gaye üzerinde yoğunlaşmasını kapsadı. Bunlar Türkiye'yi dışarıda temsil edecek yetenekli genç elemanlar yetiştirmek ve kayak faaliyetlerini geniş halk kitleleri arasına yaymaktı (Küçükuşurlu ve Sivaz, 2011: 82).

Beden Terbiyesi Umum Müdür Muavini Vildan Yaraşır'ın hazırladığı raporda çocuklar ellerine geçirebildikleri en ilkel bile olsa herhangi bir vasıta ile kızak, kayak ve paten gibi faaliyetleri, oyun ve düzensiz eğlence halinde saha ve zaman kaybı olmaksızın yapmaktadırlar. Erzurum halkı ise başka memleketlerde bu sporun küçümsenmesine ve ilgi gösterilmemesine rağmen son derece yakın bir ilişki içindedir. Erzurum'da "kayak evin kapısının önünde yapılır" denmesi iklim ve arazi şartlarının bu spor için ne kadar uygun olduğunu gösterir (Küçükuşurlu ve Sivaz, 2011: 82).

İlk dönemler, kulüplerin yetersiz olmasından kaynaklanan boşluğu ise halkevi doldurmaktaydı. Halkevlerinin kuşkusuz en önemli faaliyetlerinden biri de spor alanındaki çalışmalarıydı. 1938'de Halkevi'nin kuruluşuyla kayak kolu da aktif hale gelmişti. Özellikle kuruluş yıldönümlerinde atlı kızak müsabakaları düzenleniyordu. 1944 yılında ise artık Halkevi bünyesinde kayak grupları oluşmuştu (Erzurum Halkevi, 1944: 48). Ayrıca Halkevi paten konusunda da birtakım adımlar atmıştı. Buz pateni için alan araştırmaları yapılmıştı. Erzurum Halkevi'nin kapatılmadan önce son kayak faaliyeti, 12 Mart 1950'de Erzurum'un kurtuluşu münasebetiyle Kiremitlik Tepe'de düzenlenen "Halkevi Kupası Atlama Müsabakası"ydı (Küçükuşurlu ve Sivaz, 2011: 150).

Bir diğer konu ise kayak malzemesinde yaşanan sıkıntılardı. O dönem kayak ekipmanları yurtdışından getirilmekteydi fakat oldukça pahalıydı. Yaşanan ekipman sorunu el yapımı geleneksel kayakların kullanımına yer açmıştı. Çocukların kullandığı ve bazen de yetişkinlerce kullanılan ve "kızak" adı verilen kayakların yanına artık profesyonel şekilde kullanılan alp disiplini kayak, paten gibi ekipmanlar eklenmişti. Bu ekipmanların yapımında marangozlar önemli yer tutmaktaydı. Yerel halk tarafından "Satır Buzu" adı verilen patenler deriden yapılmakta ve altına oval demirler çakılmaktaydı. Dişbudak ağacından yapılan kayaklar 24 saat sıcak suda bekletilmekte ve ucuna kavisli yapı verilmekteydi. Zaten tipik bir kayak 160 santimetre uzunluğunda, 15 santimetre genişliğinde, ön ucu yukarı doğru kıvrılmış ve ortada ayakları sabitlemek için tutacağı olan bir tahtaydı ve bu form neredeyse 5 bin yıldan fazladır değişmedi (Allen, 2007: 8). 1944 yılında Erzurum Silah Fabrikası'nda üretilen kayaklar da vardı. Bu kayaklara bir binbaşının ismine ithafen "Akyürük tipi kayak" ismi verilmişti. Bu atölye ayrıca askeri birliklerin ihtiyacı için kayak ayakkabısı da yapmaktaydı. Ayakkabıların derisi özel olarak tuza yatırılıp özel bir yağ içinde aylarca bekletiliyordu (Küçükuşurlu ve Sivaz, 2011: 119).

Görsel 4: Deri bağlamalı ahşap kayak takımı (Araştırmacının özel arşivindedir).

Görsel 5: Deriden yapılmış kayak botu (Araştırmacının özel arşivindedir).

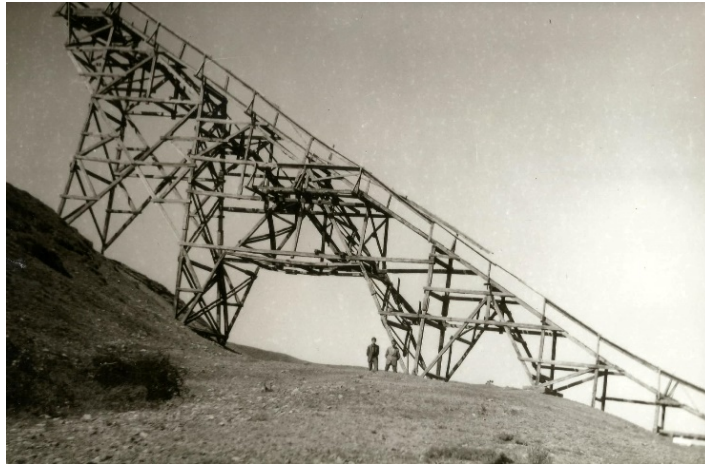
Kayak yapmak için şehrin elverişli ve yakın bölgeleri tercih edilirdi. İlk kayak faaliyetleri ise Kiremitlik Tabyası etrafında yapılıyordu. Millî Mücadele döneminde az da olsa Kars Kapısı civarında da kayak çalışmaları vardı (Küçükuşurlu ve Sivaz, 2011: 135). Bu sporun amatör veya profesyonel yapılması için belli birtakım mekânlara ihtiyaç duyuluyordu. Şehir içinde caddelerde patenlerle kayan vatandaşlar artık büyük alanlara yönelmişti. Öyle ki Erzurum'da kış mevsiminin başlangıcında gerçekleştirilen “Kayak Bayramı” bile vardı. İlk kayak yeri Aziziye Tabyaları'nın bulunduğu Topdağı civarıydı. Burada basit kayak yarışlarının yanında bayramlar da kutlanırdı. Topdağı'nın en büyük avantajı şehre yakın olmasıydı. Daha sonra 1941'lere gelindiğinde Erzurum'un güneyinde bulunan Köşk Bahçesi civarı kayak yapmak için uygun yer olarak görülmüştü. Bu sırada kayak sporunun ilgi uyandırması ve artık sistemli bir şekilde yürütülmesi için kayakevinin yapılmasına karar verildi. İlk kayakevi 1944'te Mimar Mukbil Aykut tarafından Kiremitlik Tepe'de inşa edilmişti (Yüzsever ve Kaynak, 2011). İçinde soba yakılarak ısınma ihtiyacının karşılandığı ve kaymaktan yorulan insanların yorgunluğunu giderdiği bu kayakevi ilk kayak tesisi ünvanını taşımaktaydı ve ayrıca yerel halk için de bir sosyalleşme ortamıydı. Kiremitlik Tepe bu tarihten itibaren Erzurum kış geleneklerini değiştiren bir mekân olarak dikkat çekmeye başladı.

Görsel 6: 1944 yılında inşa edilen Kiremitlik Kayakevi günümüzde İzcilik Kamp Eğitim Merkezi olarak kullanılmaktadır (Araştırmacının özel arşivindedir).

Daha sonra 1945 yılında Erzurum’u kayak merkezi haline getirmek için yine Mukbil Aykut tarafından Türkiye’nin ilk kayakla atlama rampası inşa edildi. Bu rampanın parçaları marangozhanelerde ve tamamen ahşaptan yapılmıştı. Atlama rampasını kullanmak için Avusturyalı kayakçı Gustl Mayer Erzurum’a getirilmişti. Kısa sürede Erzurum kültürünü benimseyen Mayer, Erzurum barlarını ısıklıkla bile çalardı.³ Gençlerin eğitimlerinin yanı sıra her türlü sorunlarıyla ilgilenen Mayer, şehirde “Baba Mayer” lakabıyla anılmaktaydı (Yüzsever ve Kaynak, 2011).

İlk atlayış 1949 yılında büyük bir halk topluluğu karşısında yapılmıştı. Bu atlayış o dönemin gazetelerine de yansımıştı. Özellikle kayak bayramlarında bayraklı iniş, slalom inişi, tepe atlamaları, hedik yarışı, tek ayak ve paten kayışı, portakal kapma, seri trampelen atlamaları, telefon hattı döşemesi, düşman birliğine hücum, ateş çemberinden geçiş (Filiz, 2011), Kızılderili filmlerinden etkilendikleri için kostümlerle tepelerden baskın havasında iniş gibi yarış ve eğlenceler düzenlenirdi (Küçükuşurlu ve Sivaz, 2011: 148).

Görsel 7: Kiremitlik Tepe’de bulunan ahşap atlama rampası (URL-2)

³ “Savaş sonrası dönemin kayakçıları farklı kültürel geçmişlerden geliyor ve birçok farklı dili konuşuyor olsalar da tanınabilir kayak jargonu, ortak kültürel eğilimler, benzer giyim tarzları ve bedensel duruş biçimleri gibi ortak kültürel pratiklerle ifade edilen paylaşılan bir kimlik oluşturmuşlardır” (Podkalicka ve Strobl, 2019: 7).

Görsel 8: Kızılderili kıyafetleriyle Kayak Bayramı'nda gösteri yapan Erzurumlu kayakçılar (Araştırmacının özel arşivindedir).

Erzurum'da kayak kültürünün halk arasında benimsenmesi yalnızca etkinliklerle sınırlı kalmamış, zamanla sözlü kültür alanında da karşılık bulmuştur. Bu durumun somut göstergelerinden biri olan “Kayakçılar Marşı” kentin kış sporlarıyla özdeşleşen kimliğinin sanatsal bir ifadesi olarak değerlendirilebilir.

Tırmanınız çıkarız karlı yüce dağlara
Elvererek asılır mor siyah bulutlara
Bora, tipi, fırtına, kasırga hiçtir bize
Benziyoruz kayakçılar gökteki kartallara

Neşedir andımız yavuklumuz kayaklar
Rüzgârlar kanadımız yuvamız karlı dağlar
Si si si kayakların sesleri
Musikimiz aşkımız kahraman kayakçılar

Ufuklarda fırtına karları savuruyor
Her tarafı sis tipiden beyaz tüller sarıyor
Dondurucu soğuktan yamaklar buzlaşıyor
Baş eğmeden kayakçılar rüzgâr gibi uçuyor

Neşedir andımız yavuklumuz kayaklar
Rüzgârlar kanadımız yuvamız karlı dağlar
Si si si kayakların sesleri
Musikimiz aşkımız kahraman kayakçılar (Küçükuşurlu ve Sivaz, 2011: 77)

Kiremitlik Tepe'de bulunan kayakevinin yetersizliği üzerine ikinci bir kayakevinin yapılması gündeme alındı. Kayakevinin yapılacağı yer Erzurum'un mesire yerlerinden biri olan Abuhodaklar/Aşağıboğaz (Sultan Sekisi) civarıydı. Halk burada her yaz çadır kurmakta, şehre gelen devlet adamı bu mesirede ağırlandırmaktaydı. Bu bölgede yapılan kayakevinin inşasında Gustl Mayer'in payı büyüktü. 1952 yılında tamamlanan buradaki kayakevi dağ oyulmak suretiyle inşa edilmişti (Küçükuşurlu ve Sivaz, 2011: 152-155). Fakat Palandöken'in ilk kayakevi olan bu mekân konumu dolayısıyla uzun süre kullanılmadı (Önemli, 1958: 6). Şüphesiz bu tür mekanlar, küresel kayak kültürleri ve pratikleriyle ilişkilendirilen düşünce ve değerleri yayarak, dönüştürerek ve aktararak yeni kültürel yenilikler yaratmış, bu yenilikler de diğer ülkelerde ve toplumlarda kendine yer bulmuştur (Podkalicka ve Strobl, 2019: 6).

Görsel 9: Palandöken’de inşa edilen ilk kayakevi: “Aşağıboğaz Kayakevi” (Araştırmacının özel arşivindedir).

2011 yılı ise Erzurum’da profesyonel ve amatör kayak kültürü için üçüncü milattır. 25. Uluslararası Üniversiteler Kış Oyunları’na ev sahipliği yapan Erzurum, Türkiye’nin en büyük kış sporları merkezlerinden biri haline gelmiştir. Artık kış turizmi için ideal şehir olan Erzurum’da yerli ve yabancı turistlerin gelmesiyle kültürlerarası ilişkilere fırsat doğmuştur. Bu şekilde farklı kültürlerin birbirini tanınması, anlaması ve önyargıların azaltılması konusunda önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Önceleri bireysel bir uğraş olan spor, bilimsel ve teknolojik gelişmeler, yaşayış biçimi ve insan düşüncesinde meydana gelen değişiklikler sonucu toplumsal bir nitelik kazanmıştır (Ağger, 2011: 118). Ayrıca oyunlar sebebiyle 1975 yılında yıkılan ahşap atlama rampalarının hemen yanındaki tepeye Türkiye’nin ilk ve tek modern atlama kuleleri inşa edilmiştir. 2010 yılında atlama kuleleri inşasına izin veren Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu’nun “proje alanı içerisinde kalan Büyük Kiremitlik Tabyası’nın da projeye katılarak değerlendirilmesi tavsiyesi” (Ocak ve Tanyeli, 2015: 68) ile bu modern tesisin mevcut tarihi zenginliklerle birlikte kültürel aktarıma katkı sağlaması da düşünülmüştür. Bu kuleler günümüzde hâlâ aktif olarak kullanılmaktadır. Bahsedilen kış olimpiyatlarında kullanılan maskot ise bir başka kültürel yansımadır. Devlet sembolü ve hâkimiyet alameti gibi anlamlara gelen çift başlı kartalın kullanıldığı maskotun tasarımında şüphesiz mitolojik ve kültürel özelliklere değinilmek istenmiştir. Bu maskotun kayak ekipmanlarıyla resmedilmesiyle kayak kültürünün eskilere dayandığını göstermek ve mitolojiyle harmanlayarak şehrin sosyo-kültürel yapısına gönderme yapılmaktadır.

Görsel 10: 2011 Uluslararası Üniversiteler Kış Olimpiyatları için tasarlanan kayak ekipmanlı çift başlı kartal maskotu (URL-3)

Erzurum, coğrafi konumu ve iklimsel özellikleri itibarıyla kış mevsiminin belirleyici olduğu bir yaşam alanıdır. Bu bağlamda kayak ve kayakçılık, yalnızca sportif bir etkinlik olarak değil, yerel kültürel belleğin ve doğa-insan ilişkilerinin sembolik bir ifadesi olarak folklorik bir işlev üstlenmiştir. Ayrıca bu iklimsel gerçeklik, tarihsel süreçte halkın yaşam biçiminden gündelik pratiklerine kadar uzanan pek çok unsuru belirlemiştir. Bu pratikler folklor kuramlarından biri olan “İşlevsel Halk Bilimi Kuramı” ile açıklanabilir. “Antropolojik Yöntem” olarak da bilinen işlevsel kuram, halk edebiyatı ürünlerini icra ya da bağlam merkezli olarak inceler. William Bascom’a göre folklorun dört temel işlevi bulunmaktadır: hoş vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme işlevi; toplumsal değerleri, normları ve töreleri destekleme işlevi; kültürel birikimin gelecek kuşaklara aktarımı yoluyla eğitim işlevi ve bireysel ya da toplumsal baskılardan kaçış ve rahatlama işlevi. Bronislaw Kasper Malinowski’ye göre kültür, “Aletlerden ve tüketim mallarından, çeşitli toplumsal gruplaşmalar için yapılan anayasal belgelerden, insana özgü düşünce ve becerilerden, inanç ve becerilerden oluşan bütünsel bir toplam.”; işlev ise ancak bir ihtiyacın içinde olan insanların iş birliği yaptıkları, zanaatsal ürünleri kullandıkları ve malları tükettikleri bir etkinlikle karşılanması olarak tanımlanabilir (Çobanoğlu, 2015: 269-282). İşlevsel halk bilimi kuramı başlangıçta sözlü edebiyat ürünlerine uygulanmasına rağmen folklor çalışmalarının artmasıyla maddi kültür ürünlerine de uygulanmıştır. Örneğin Petr Bogatrev’in “The Function of Folk Costume in Moravian Slovakia” adlı çalışmasında geleneksel giysiler “büyülü, dini, yöresel, yaş grubu, erotik ve günlük” olmak üzere sınıflandırılmıştır (Çobanoğlu, 2015: 284). Erzurum’daki kayak kültürü ise “İşlevsel Halk Bilimi Kuramı” açısından şöyle açıklanabilir:

1. Çevresel Uyum: Erzurum’un iklim yapısı yerel halkı doğaya uyum sağlayacak çözümler (taşıma, ulaşım vb.) üretmeye yönlendirmiştir. Kayak, bu ihtiyaçları karşılamak için kullanılmıştır.

2. Kimlik İnşası: Kış aylarında yapılan etkinlikler, kutlamalar, bayramlar halk arasında kolektif kimliğin kurulmasına katkı sağlamış ve Erzurum’un “kış şehri” kimliğini sağlamlaştırmıştır. Zira halk sporları, ulusal kültürün aktarılması ve tanıtılmasının bir aracı olarak yalnızca şehrin kendine özgü çekiciliğini göstermekle kalmaz, aynı zamanda şehrin tanınırlığını ve itibarını artırarak şehir markası oluşturmak için yeni bir fırsat sunar (Zhang ve Wu, 2024: 1).

3. Eğlence: William Bascom’un önemli gördüğü folklorun hoş vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme işlevi Erzurum’daki kayak etkinliklerinde görülmektedir.

4. Bilgi Aktarımı ve Kültürel Süreklilik: Kayak yapımına, malzeme seçimine ve kullanım tekniklerine ilişkin bilgiler, kuşaktan kuşağa sözlü aktarım yoluyla taşınmıştır. Örneğin bugün el yapımı hızzek/kızaklar hâlâ çocuklar ve yetişkinler tarafından kullanılmaktadır.

5. Kurumsallaşma ve Modernleşme: Günümüzde Erzurum kayak kültürü, modern ve kurumsal bir kimlik kazanmıştır. Palandöken Kayak Merkezi’nin açılması, modern atlama rampalarının inşa edilmesi, 2011 Kış Oyunları gibi uluslararası organizasyonların düzenlenmesi kayak kültürünü hem ekonomik hem de kültürel anlamda yeniden şekillendirmiştir.

6. Sağlık: Kayak sporu bedensel sağlık ve fiziksel gelişim açısından işlevseldir. Bu şekilde beden ve kültür etkileşimi sağlanmaktadır.

7. Ekonomik: Kayak ekipmanları artık modern bir yapıya kavuşsalar da bakım ve onarımları hâlâ yapılmaktadır. Bu açıdan yerel ekonomiye katkı sağlamaktadır.

Toplumsal belleğin korunması, kuşaktan kuşağa aktarılması ve kültürel kimliğin sürdürülebilirliği açısından müzeler, halk bilimi bağlamında işlevsel birer kurum olarak öne çıkmaktadır. Bu kurumlar, sadece tarihsel objelerin sergilenmesini değil; aynı zamanda sözlü kültür ürünlerinin, gündelik yaşam pratiklerinin ve geleneksel bilgi sistemlerinin somut biçimde muhafaza edilmesini de mümkün kılar. Halk biliminin maddi kültür, geleneksel yaşam biçimleri ve yerel bilgi sistemleriyle doğrudan ilişkilendirdiği birçok unsur müzelerde temsil edilerek kültürel sürekliliğe hizmet etmektedir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, kayak ve kayakçılık faaliyetleri yalnızca sportif bir etkinlik olarak değil, aynı zamanda yerel yaşam koşullarına uyumun, doğayla kurulan ilişkinin ve kültürel pratiğin bir yansıması olarak ele alınmalıdır. Erzurum gibi kış koşullarının belirleyici olduğu bölgelerde kayakçılık, tarihsel süreç içerisinde hem bir ulaşım aracı hem de bir sosyal/sportif faaliyet olarak toplumsal yaşamın içine yerleşmiş; zamanla geleneksellikten modernliğe evrilen bir yapıya bürünmüştür. Bu dönüşüm, halk biliminin değişme ve süreklilik ilkesi doğrultusunda incelenebilecek önemli bir kültürel olgu olarak değerlendirilebilir. Erzurum'da sürdürülen kayakçılık faaliyetlerinin tarihsel ve kültürel arka planı, modern kayakçılığın gelişimine katkı sunarken aynı zamanda bölgesel kimliğin inşasında da etkili olmuştur. Bu bağlamda yerel yönetimler, federasyonlar ve sivil toplum kuruluşları, söz konusu kayak kültürünün belgelenmesi ve tanıtılması amacıyla çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimlerin somut örneklerinden biri olan Palandöken Kayak Tesisleri bünyesindeki “Winter House Kayak Müzesi”, kayağın tarihsel gelişimini, kullanılan malzemeleri, olimpiik başarı öykülerini ve Erzurum'da şekillenen kayakçılık kültürünü kronolojik ve tematik bir düzende sergileyerek müzecilik yoluyla kültürel aktarım sağlamaktadır.

Söz konusu müze, yalnızca sportif bir alanın tarihçesini değil aynı zamanda bir halk kültürü ögesi olarak değerlendirilebilecek kayakçılığın folklorik boyutlarını da görünür kılmakta, böylece halk bilimi disiplini açısından dikkate değer bir veri kaynağına dönüşmektedir. Bu yönüyle müze hem kültürel hafızanın hem de geleneksel bilgi birikiminin disiplin temelinde kurumsallaşmasına katkı sunmaktadır.

Görsel 11: Palandöken Kayak Tesislerinde bulunan “Winter House Kayak Müzesi” (Araştırmacının özel arşivindedir).

Günümüzde ise yerel halk, yerli ve yabancı turistler ayrıca sporcular tarafından tercih edilen Palandöken Dağları'nda bulunan modern kayak tesisleri, artık kayağın her branşının icra edildiği, ekonomik getirisiyle tatilcilerin uğrak yeri olduğu, kültürlerarası etkileşimin spor aracılığıyla gerçekleştiği dünya çapında tanınan bir yer olmuştur. Zira halk sporları turizm kaynaklarının geliştirilmesine ve belirli bir etnik bölgedeki spor ekonomisinin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Halk sporları turizminin avantajlı konumu, spor etkinlikleri ile yerel halk geleneklerinin birleşmesinden kaynaklanmaktadır. Turistler, seyahatleri sırasında hem folklorik hem de sportif deneyimler yaşayarak iki yönlü bir turizm deneyimi elde ederler (Zhang ve Wu, 2024: 3). Yapılan pistlerle hem profesyonel hem de amatör kayakçılık belirli ekipmanlarla yürütülmektedir. Erzurum'da "Hızzek" adı verilen kızaklar yerel halk tarafından kışın genellikle hafta sonunda ve buradaki amatör pistlerde hâlâ kullanılmaktadır. Ayrıca bazı özel kulüpler ve Erzurum Büyükşehir Belediyesi aracılığıyla çocuklar için ücretli ve ücretsiz kayak kursları açılmaktadır. Bu, Erzurum'daki kayak kültürünün mekânlar ve ekipmanların değişmesine rağmen devam ettiğini göstermektedir. Palandöken'deki otel ve restoran gibi işletmelerde şehrin folklorik unsurlarının sergilenmesi, bu mekânların kültürel aktarımın gerçekleşmesi ve kentin kültürünün tanıtılmasında önemli bir rol üstlendiğini açıkça göstermektedir. Bu gibi mekânlar özellikle kış mevsiminde yerli ve yabancı turistlerin de dahil olduğu bir sosyalleşme ortamı görevini üstlenmiştir.

Sonuç

Türkiye'de ilk modern kayakçılık faaliyetleri mimar Arif Hikmet Koyunoğlu öncülüğünde Erzurum'da yapılmıştır. Erzurum'un iklimsel ve coğrafi özellikleri, tarihsel süreç içerisinde bölge halkının yaşam biçimini derinden etkilemiş; ulaşım, giyim, çocuk oyunları ve gündelik hayat pratikleri bu zorlu doğa koşullarına göre şekillenmiştir. Başlangıçta çocukların eğlence amaçlı gerçekleştirdiği kızak ve paten gibi etkinlikler, zamanla toplumsal kabul görerek hem bireysel hem de kurumsal düzeyde organize edilmiş ve sistemli hale getirilmiştir. El yapımı kayak ekipmanlarının üretilmesi, kayak mekânlarının inşası, halkın yoğun ilgisi ve eğitim faaliyetleriyle birlikte Erzurum'da kış sporları yalnızca bir spor dalı değil, aynı zamanda kültürel bir kimlik unsuru haline gelmiştir. Bu bağlamda Erzurum, soğuk iklim koşullarını dezavantaj olmaktan çıkararak kültürel üretime ve sporun kurumsallaşmasına dönüştüren özgün bir örnek teşkil etmektedir.

Erzurum'un sahip olduğu sert kara iklimi ve yüksek rakımlı dağlık coğrafyası, tarih boyunca yerel halkın gündelik yaşam pratiklerini biçimlendirmiş; bu çevresel koşullar zamanla kente özgü bir kış kültürünün oluşmasına vesile olmuştur. Kış sporları, bu bağlamda yalnızca sportif bir uğraş olmanın ötesine geçmiş, mekânla kurulan tarihsel ilişki, yerel halkın kültürel belleği ve modernleşme süreçleriyle harmanlanarak zengin bir kültürel pratiğe dönüşmüştür. Bu dönüşümde hem yerel inisiyatiflerin hem de ulusal ve uluslararası politikaların rolü büyüktür.

Sonuç olarak Erzurum'daki kayak kültürü toplumsal kimliğin oluşturulması açısından oldukça önemlidir. Çalışma ayrıca modern sporların yerel kültürler ile nasıl etkileşim kurduğunu da göstermektedir. Bu etkileşim Erzurum'daki kayakçılığı zamanla daha modern bir

yapıya kavuşturarak Erzurum'u kültürlerarası etkileşim merkezlerinden biri haline getirmiştir. Bu kültür ayrıca müze, festival ve eğitim gibi platformlarda ayrıca desteklenmeli ve görünür hale getirilmelidir. Böylece kayakçılık ve diğer halk sporları, folklor açısından "kültürel sürdürülebilirlik" örneği olarak değerlendirilebilecektir.

Kaynakça

- AĞGER, Volkan (2011). "Universiade 2011 kış oyunlarının Erzurum kış turizmi potansiyeline etkileri". Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- ALLEN, E. John B. (2007). *The Culture and Sport of Skiing: From Antiquity to World War II*. United States of America: University of Massachusetts Press.
- BABATÜRK, Semih (2020). "Şor Türklerinin Bilmeceleri", *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 3, s. 1358-1374.
- BUROV, Grigory (1985). "Some Mesolithic Wooden Artifacts from the Site of Vis I in the European North East of the U.S.S.R. C. Bonsall", *The Mesolithic in Europe Papers Presented at the Third International Symposium Edinburgh 1985*. Edinburgh, John Donald Publishers, p. 391-401.
- ÇOBANOĞLU, Özkul (2015). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÇORUHLU, Yaşar (2011). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- EBERHARD, Wolfram (1942). *Çin'in Şimal Komşuları*. (çev. Nimet Uluğtuğ). Ankara: İdeal Matbaası.
- Erzurum Gazetesi (1939). *Şehrimizde Kış Sporları Başladı*. Erzurum.
- Erzurum Halkevi (1944). "Erzurum Halkevinin Çalışmaları", *Yayla Erzurum Halkevi Kültür Dergisi*, S. 1, s. 47-54.
- FİLİZ, Aygün (yön.) (2011). *Palandöken'de İki Parça Tahta*. Belgesel Filmi. TRT Belgesel.
- KARABEKİR, Kâzım (1995). *Çocuk Davamız 1*. İstanbul: Emre Yayınları.
- KÜÇÜKUĞURLU, Murat ve Bayram Ali Sivaz (2011). *Erzurum Kış Sporları Tarihi (1915-2011)*. Trabzon: Serander Yayınevi.
- OCAK, Zeynep İnan ve Gülsün Tanyeli (2015). "Erzurum Tabyaları ve Koruma Sorunları", 5. *Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu*. Erzurum: TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası, s. 59-74.
- ORTEKİN, Hasan (1938). "Türkler ve Kayak", *Ülkü*, S. 60, s. 513-516.
- ÖNEMLİ, Sami (1958). *Anadolu'da Spor: Küçük Olimpiyat*. Milliyet Gazetesi.
- PODKALİCKA, Aneta ve Philipp Strobl (2019). "Skiing Transnational: Cultures, Practices, and Ideas on the Move", *Leisure Cultures and the Making of Modern Ski Resorts* (ed. Podkalicka, Aneta ve Philipp Strobl). Cham: Palgrave Macmillan, s. 1-24.
- TANYERİ, Yavuz (2000). *Kayak Alp Disiplini*. Erzurum: Bakanlar Media.
- URARTU, Ümit (1986). *Kayak (Teknik, Taktik, Kondisyon)*. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- VİLKUNA, Janne vd. (2017). "Taavitsainen, Jussi-Pekka ve Timo Kuokkanen. Ancient Skis from Museum of the Lake District of South Ostrobothnia, Finland, or Museum "Finds": A possibility to Improve Our Knowledge of Ski Development", *The Many Faces of Snow Sports: Ski Congress*. Jyväskylä: Suomen Urheiluhistoriallinen Seura. s. 129-142.
- YÜZSEVER, Cengiz ve Filiz Kaynak (yön.) (2011). *Rampa "Karda Uçmak"*. Belgesel Filmi. Tara Film.
- ZHANG, Xuchang ve Wenqiang Wu (2024). "The Influence of Folk Sports Tourism on the Construction of City Brand Image", *Applied Mathematics and Nonlinear Sciences*, S. 9, s.1-15.

Elektronik Kaynaklar:

- URL-1: <https://www.altayli.net/> Şor Türkleri ve Sözlü Edebiyatı (E.T.: 17.04.2025).
- URL-2: <https://www.skisprungschanzen.com/> (E.T.: 02.06.2025).
- URL-3: <http://www.palandokengazetesi.com/> (E.T.: 29.08.2025).

Çalışmanın yazarı/yazarları “COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki hususları beyan etmiş(ler)dir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Finansman: Bu çalışma için herhangi bir kurum ve kuruluşan destek alınmamıştır.

Destek ve Teşekkür: Çalışmanın araştırılması ve yazımı esnasında destek veya fikirlerine başvurulmuş herhangi bir kişi bulunmamaktadır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Yazarın Notu: Bu çalışma daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış ve sunulmamış özgün bir çalışmadır

Katkı Oranı Beyanı: Bu makalenin tüm bölümleri tek bir yazar tarafından hazırlanmıştır.

Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf-Gayriticari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC 4.0) altında açık erişim olarak yayımlanmaktadır.

The author / authors of the study declared the following points within the framework of the “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Funding: No support was received from any institution or organization for this study.

Support and Acknowledgments: There is no person whose support or ideas are consulted during the research and writing of the study.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.

Author’s Note: This is an original study that has not been published and presented anywhere before.

Author Contributions: All sections of this article have been prepared by a single author.

Licence: Authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published as open access under the CC BY-NC 4.0 license.